

UDK:327:341.238(495)

Biblid 1451-3188, 12 (2013)

Год XII, бр. 45–46, стр. 313–326

Изворни научни рад

Милован РАДАКОВИЋ¹

НЕКА ОД РЕШЕЊА ЗА ЈЕДИНСТВЕНИ КИПАР -Устав Кипра (1960) и Кофи Ананов план (2002)-

ABSTRACT

There are two important documents that are guaranteed to Cyprus in the international community can act as a common state with two entities-the Greeks and Turks. The first was the Constitution of Cyprus in 1960, which failed due to vojih intervention on the island. The second document, Kofi Annan Plan for Cyprus in 2002, which was placed before the negotiations Nicosia and Brussels on the entry of Cyprus to the EU, Turkey has caused its own entry into the EU. Athens' plan is offered only considered a good basis for further negotiations. This attitude Ankara and Athens, the plan was rejected, which resulted in further division of Cyprus and entering only the Greek part of the island into the EU.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Сукоб на Кипру у литератури означаваан и као „кипарско питање”, може се посматрати и анализирати са више аспеката. У његовој основи су ослобађање овог медитеранског острва од колонијалне управе Велике Британије, као и покушај тадашњих Влада Грчке и Турске да Кипар привуку себи, и на крају сукоб између етничких Грка и Турака на самом острву који је проузрокован мешањем некадашње војне хунте у Атини и, коначно, интервенцијом војних снага Турске 1974. године на ово острво. Интервенција турских војних снага, иницирала је етничку подељеност на самом острву, на којем се турско становништво повукло на север, а грчко из северног дела на преостали део Кипра. Између ентитета је повучена граница тзв. „зелена линија” која формално дели Кипар на два дела. На Кипру су остале британске базе, које статусно имају позицију екс-територијалности,

¹ Др Милован Радаковић, научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд.

односно уживају посебан статус не само у односу на Кипар него и у односу на сличне британске базе распоређене широм света.² На острву и даље делују снаге УН, иако данас у мањем броју него у претходним деценијама. Стање на самом Кипру је непромењено, друштво које је некад деловало јединствено сада је подељено по више основа, а два су маркантна – линија поделе по националној и верској основи. На турском делу острва остала је бројна имовина кипарских Грка, коју Грци не могу да поврате, а сличан статус има и имовина кипарских Турака на грчком делу Кипра. Важност Кипра као острва у источном Медитерану, као и сложени односи између Грчке и Турске, као и односи унутар Европске уније, у значајној мери представљају оптерећење за међународну заједницу. Иако на Кипру нема сукоба између два ентитета, нерешени статус острва представља проблем, који иако сад већ постаје историјски, савезници и Грчке и Турске не посматрају благонаклоно, јер би он могао под одређеним околностима да поново ескалира.

Турска држава је током своје историје, на овим и ширим просторима, оставила своју националну мањину. Тако је било и са Кипром. Врло рано, још током 16. века, око 30.000 некадашњих турских војника добило је неку врсту награде на Кипру – земљу. Током векова, овој турској заједници прикључује се и турска емиграција из Мале Азије. Турска заједница током деценија се и политички организује и, програмом својих партија, постаје ривал и препрека грчком становништву острва које је желело да се Кипар прикључи Грчкој. У тим контроверзним ставовима интерес је нашла и колонијална Велика Британија која је верна старом колонијалном начелу „подели и владај” врло често користила турски ентитет на Кипру у спречавању циљева кипарских Грка да се уједине са Грчком.³ На тим историјским антагонизмима, дошло је и до борбе између политичког вође кипарских Грка, Архиепископа Макариоса, а коју је оружаном борбом подупирала илегална ослободилачка организација ЕОКА, на чијем је челу био Гривас-Дигениос. У Грчкој, где се привремено склонио, Макариос је покренуо питање кипарске независности.

² Погледати: Dundas G, (2004), „Cyprus from 1960 to EU Accession: the Case for Non – Territorial Autonomy“, *Australian Journal of Politics and History*, vol. 50, no.1, pp. 86–94.

³ С обзиром на чињеницу да је Турска у Првом светском рату ступила у војну коалицију са Централним силама, Велика Британија је анектирала Кипар и дала му 1925. године статус крунске колоније. После Другог светског рата у коме су се кипарски војници борили у склопу британских војних снага, нарочито у Грчкој и Африци, и Кипар је захватила тежња да постане самостална држава. Детаљније погледати у: Stavros Panteli, *A History of Cyprus*, East-West Publications Limited, U.K. 2000.

Он је отворено износио став према коме Кипар треба да буде самостална држава, одбацујући идеју Британаца да острво треба да буде подељено између Грчке и Турске. Евентуалне промене, које би наступиле после проглашења Кипра независном државом, први председник кипарске државе архиепископ Макариос,⁴ сматрао је да треба да решава ауторитет УН.⁵

Кипар је ипак, без обзира на историјске констелације, могао да остане јединствена држава. Први такав документ био је Устав Кипра из 1960. који је формулисан приликом стицања независности Републике Кипар. Други покушај био је документ Кофи Анана „*Основа за споразум о целовитом уређењу проблема Кипра*”, који је представљао и покушај да се Кипар, пред улазак у Европску унију, дефинише као јединствена држава.

УСТАВ КИПРА ИЗ 1960⁶

Нацрт Устава израдила је заједничка комисија кипарских Грка и Турака. Устав је затим потписан у Никозији 6. априла 1960. године, уз пристанак кипарских Грка и Турака, Грчке и Турске и уз присуство саветника уставне комисије из Швајцарске. Тако је донет документ који су Кипрани назвали „Документ истине”, основа независности Кипра али и будућих немира и неспокојства. На основама Циришког и Лондонског споразума био је састављен предлог Устава Републике Кипар и потписан 6. априла 1960. године у Никозији, од стране Грчке, Турске и обе кипарске националне заједнице. Исте стране су 6. јула потписале неколико амандмана који су инкорпорирани у текст Устава проглашеног на дан независности Кипра.⁷

⁴ На изборима за председника Републике који су одржани на Кипру 13. децембра 1969. године, архиепископ Макариос био је изабран за првог председника Републике Кипар (од 238.000 уписаних бирача, за њега је гласало 144.501 док је 71.573 гласача своје гласове дало његовом противкандидату Клеридису). За потпредседника Републике изабран је др Кучук, члан турске заједнице, који на изборима није имао противкандидата.

⁵ Детаљније: Clement Dodd, *The History and Politics of the Cyprus Conflict*, Palgrave Macmillan, U.K. 2010.

⁶ Изнети ставови и подаци, преузети су из предговора књиге, *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, предговор проф. др Горазда Кушеја, Институт за упоредно право, Београд, 1963.

⁷ Дан проглашења независности Кипра био је два пута одлаган, све док није постигнута сагласност о војним базама Велике Британије, које је она задржала на острву. Кипар, који се изјаснио да остаје члан Комонвелта, добио је од Велике Британије финансијску помоћ у износу од 12.000.000 фунти, за период од пет година, као и суму од 2.340.000 фунти као помоћ Лондона Никозији.

Устав Кипра носи званичан датум 16. август 1960, као дан када је била проглашена независност овога острва.

Кипарски Устав био је резултат низа међународних споразума. Он је дефинисан тако да би се, уколико би дошло до амандмана и његових измена, пре самих измена, морало приступити изменама у претходним споразумима између страна у спору. Устав настоји да што јасније дефинише својим правним одредбама националну равноправност две етничке групе и на тај начин законским путем елиминише напетост између њих. Са друге стране, иако форсира заједничке институције између кипарских Грка и Турака, устав својим актима није фаворизовао формирање једнонационалне кипарске националности, која би својим развојем могла гарантовати опстанак јединственог Кипра. Устав у највећој мери настоји да подвуче равноправност две етнице, као и друштвене, политичке и економске компоненте њиховог опстанка. Значајно је напоменути да су за очување мира између грчке и турске етничке групе била формирана специјална Комисија за Кипар, а све у смислу члана 1. пропратног Протокола 11. додатног уговора о савезу који су склопили Кипар, Грчка и Турска. За састав ове комисије био је задужен министар иностраних послова Кипра и тамошњи амбасадори Грчке и Турске.⁸

Устав Кипра био је заснован на федералистичком принципу. Он је заправо представљао националне групе етничких Грка и Турака организованих у заједничкој држави. Према Уставу из 1960. године, Кипар се дефинише као независна суверена држава са председничким системом. Из анализе уставних решења јасно је да устав настоји да поштује принцип пропорционалности, што произилази из неких уставних решења као то што је председник Грк а потпредседник Турчин и што их бирају посебно грчка и посебно турска заједница Кипра. Службени језици Републике били су грчки и турски. Језик администрације и других службених докумената подешава се према националности адресата, а званични језик пред судовима према националности странака. Током празника, поред кипарске, могле су бити истакнуте и заставе Грчке и Турске. Осим тога, грчка и турска заједница имале су уставно загарантовано право да празнују поједине грчке односно турске празнике.⁹

Према Уставу из 1960. године, председник Кипра био је биран на пет година. Председник је имао уставну обавезу да формира Владу састављену од десет министара. Тројицу министара именовао је потпредседник Републике.

⁸ *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, предговор проф. др Горазда Кушеја, Институт за упоредно право, Београд, 1963, стр. IX.

⁹ *Ibid.*, стр. X.

На четири године биран је Парламент састављен од педесет посланика. Од тог броја 35 посланика бирали су кипарски Грци, а 15 кипарски Турци. Овакав однос у националном саставу посланика, представљао је заправо међуетнички састав становништва на Кипру. Интересантно је напоменути да је према Уставу из 1960. године Парламент имао одвојен грчки и турски дом. Оба парламентарна дома, имала су право да на одвојеним седницама потпуно самостално одлучују о актуелним питањима, као што су на пример, питања из области образовања, социјалне политике, пореза и сл. Према посебно осетљивим питањима, као што су на пример, безбедност и спољна политика, председник али и потпредседник Кипра имали су право вета, на сваку одлуку Владе, која се односила на ове области. Даљи паритет између две етничке групе, омогућавао је закон, који је предвиђао да се у свим градовима успоставе две општине, једна грчка и једна турска.

Као што је напред напоменуто, Устав је строго водио рачуна о законској једнакости обе националне заједнице. Ова законска једнакост спроведена је кроз целу организацију власти, а односила се и на међусобни однос у власти, председника и потпредседника Републике. С обзиром на чињеницу да је према уставу, први био Грк а други Турчин, председника у случају његовог одсуства није замењивао потпредседник, већ председник Представничког дома који је такође био Грк. Према Уставу из 1960. године, председничке функције које се односе на Републику као целину, обављају заједно и председник и потпредседник, али сваки од њих врши одвојено оне послове који се односе на национална права. Уставом је такође било предвиђено и формирање тзв. Министарског савета. Тај Савет који је требало да у извршној власти помаже председнику и потпредседнику, требало је да сачињава седам грчких и три турска министра. Интересантно је да је Устав предвиђао да се једном турском министру обавезно повери неки од три ресора – ресор спољних послова, одбране, или пак финансија. Устав је забрањивао да министар у исто време буде посланик у Представничком дому, члан Дома националне заједнице, председник општине или члан општинског већа, припадник оружаних или безбедоносних снага Републике. Дакле, министар није могао имати у исто време и неку другу јавну функцију. Уколико је министар био Турчин, он поред напред наведеног, није могао имати никакву верску функцију. У вези са опозивом министара, такође је поштован национални принцип. Грчке министаре је имао право да именује и опозове председник, а турске потпредседник Републике Кипар. Министарски савет могли су да сазову и председник и потпредседник, а дневни ред је формулисао председник, с тим што је потпредседник могао да унесе поједине тачке у дневни ред. У вези са правом вета на одређене законе

и одлуке Председничког дома, која су се односила на спољне послове, одбрану и питања безбедности, и председник и потпредседник су имали право вета, а исто је важило и за ревизију појединих закона као и ревизију буџета. Иста права према Уставу имали су и у односу на одлуке Министарског савета.¹⁰

Устав је на интересантан начин обрадио део који се односи на људска права. Наиме, он забрањује да се било која власт на дискриминаторски начин понаша према једној или другој етничкој заједници. Такође, Устав забрањује да се власт дискриминаторски односи према било ком лицу, зато што је припадник једне или друге заједнице, али и било ком другом лицу, грађанину Кипра. У вези са социјално-економским правима, основна школа је бесплатна, а њу финансира грчка или турска заједница у зависности од тога која се заједница у њој школује. Оснивање синдиката је према Уставу из 1960. године било дозвољено, а дозвољено је било и право на штрајк. Из овог права били су изузети припадници оружаних снага и полиције, а ова забрана је могла да буде проширена и на јавне службенике.¹¹

Представнички дом има надлежност да врши законодавну власт на Кипру, и то у свим областима, осим у оним које су према Уставу изричито поверене домовима националних заједница.¹² Устав је предвидео да број посланика буде 50, а од тог броја 35 посланика (70%) бира грчка заједница, а 15 посланика (30%) турска.¹³ Активно бирачко право има сваки држављанин Републике који је навршио 21 годину, а пасивно који има 25 година. Мандат Представничког дома траје пет година.¹⁴ Представнички дом може се распустити само на основу сопствене одлуке усвојене апсолутном већином у којој је укључена најмање једна трећина посланика изабрана од турске заједнице.¹⁵ За функцију посланика важе исте инкомпатибилности као и за министра. Председник Представничког дома је

¹⁰ *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, Институт за упоредно право, Београд, 1963, одељак III, „Председник Републике, потпредседник Републике и Министарски савет“, стр. 17.

¹¹ *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, предговор проф. др Горазда Кушеја, Институт за упоредно право, Београд, 1963, део II, „Основна права и слободе“, стр. X.

¹² *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, Институт за упоредно право, Београд, 1963, одељак IV, „Представнички дом“, члан 61, стр. 30.

¹³ *Ibid.*, члан 62, стр. 30.

¹⁴ *Ibid.*, члан, 64, 65, 67, стр. 30–31.

Грк и њега бирају посланици грчке заједнице, а потпредседник је Турчин, биран од посланика турске заједнице.

Председник и потпредседник Дома именују из реда посланика својих заједница два скупштинска секретара, Грка и Турчина, као и два административна секретара, Грка и Турчина, који се додељују одговарајућим представништвима.¹⁶ Сви говори и расправе у Дому и комисијама морају бити симултано превођени са службеног језика на којима се држе, на други службени језик.¹⁷

Устав је предвидео одређену законодавну аутономију за домове обе националне заједнице на Кипру. Наиме ови домови у низу области као што су верска питања, просвета, култура, питања везана за састав и надлежност судова заједница, спортских питања итд. врше утицај на припаднике своје заједнице. Такође питања о којима треба донети допунско тумачење у оквиру закона Републике који се односе на материју општина које су састављене искључиво од припадника одговарајуће заједнице, и коначно питања која се односе на надзор које врше домови на основу Устава над потрошачким и произвођачким задругама, над кредитним установама и над пословима оних општина које имају јединствени национални састав.¹⁸

„У вези са аутономијом обе националне заједнице која је верског, културног, социјалног а донекле и економског карактера, значајне су још неке уставне одредбе. По првој обе заједнице имају право на добијање новчане помоћи од грчке, односно турске Владе за своје одговарајуће установе у области наставе, културе, спорта и добротворних делатности. По другој, обе заједнице, ако процене да немају довољан број потребних учитеља, професора или верских функционера за редовно деловање њихових институција, могу да приме и упосле особље које им пружи грчка или турска Влада, али само у оној мери која је неопходна за задовољавање њихових потреба. По трећој одредби, проглашавају се неприкосновеним црквена правила и Устав аутономне Грчке православне цркве Кипра у области њених унутарњих послова и управљања њених добара, као и институција Вакуфа и одговарајућих исламских верско-правних прописа и начела.”¹⁹

¹⁵ Ibid., члан 67, тачка 1, стр. 31.

¹⁶ Ibid., члан 72, тачка 4, стр. 35.

¹⁷ Ibid., члан 73, тачка 8, стр. 34.

¹⁸ *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, предговор проф. др Горазда Кушеја, Институт за упоредно право, Београд, 1963, стр. XII.

¹⁹ Ibid., стр. XIII.

Високе државне функционере (највиши правни саветник, гувернер емиционе банке Републике, државни благајник²⁰) предвиђено је да поставља председник и потпредседник Републике. Национална равноправност у случају високих државних функционера била је обезбеђена тако што је заменик увек био друге националности у односу на титулара функције. Етничка равноправност између две заједнице у полицији била је регулисана у односу 70% Грка и 30% Турака, и она је важила у свим сегментима хијерархије. Према Уставу, у безбедносним снагама Републике, уколико је командант био једне националности, његов заменик је морао бити друге. На територији Кипра где живи готово 100% припадника једне националности било је предвиђено да и припадници безбедоносних снага буду припадници те заједнице. Када је реч о судовима националних заједница, они се организују посебним законом. Такође, они примењују законе које је усвојио дом њихове заједнице.²¹

„Међу разним и завршним одредбама Устава ваља још скренути пажњу на начело да редовно закључени, ратификовани и објављени међународни уговори, конвенције, и споразуми имају јачу правну снагу од сваког националног закона, под условом да их буде примењивала и друга страна уговорница, даље начело одговорности Републике за штету изазвану било којом радњом или неоснованим попуштањем од стране службеника или органа Републике у редовима или самозваном вршењу њихових дужности. Ову одговорност регулише закон. Пошто су радио-дифузија и телевизија у јавним рукама, то сам Устав одређује време које мора бити резервисано за емисије намењене турској заједници. И коначно, што се промене Устава тиче, њих треба да усвоји већина од најмање две трећине укупног броја посланика који припадају с једне стране грчкој а с друге стране турској заједници.”²²

„Република задржава сва права над водама, рудним благом и старинама у земљишту. Али, законом се може дати Републици, општини или у ту сврху организованог јавног служби монопол за одређена предузећа чија делатност има карактер основне јавне службе или за таква предузећа која врше експлоатацију енергетских или других природних извора.”²³

²⁰ *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, предговор проф. др Горазда Кушеја, Институт за упоредно право, Београд, 1963, глава II, „Главни државни благајник и помоћник главног државног благајника“, члан 126, стр. 53–54.

²¹ *Ibid.*, одељак VIII, Оружане снаге Републике, стр. 54–55.

²² *Ibid.*, стр. XV.

²³ *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, предговор проф. др Горазда Кушеја, Институт за упоредно право, Београд, 1963, део II, „Основна права и слободe“, стр. X.

На основу ових споразума Грчка је имала право да на Кипру држи војни контингент у јачини од 950 војника, а Турска од 650 војника. Британија је задржала под својом контролом две базе од укупно 256 км². Ове базе нису биле део суверене територије Републике Кипар и нису подлегале никаквом уговору, нити је Велика Британија за њих давала одређену надокнаду кипарској републици. У пракси се брзо показало да се таквим Уставом, а посебно у одсуству најминималнијег поверења између две заједнице, није могло наћи решење ни за једно битно питање. Кипарска армија, како је било предвиђено Уставом, није могла бити формирана. *Због узајамног неповерења, није могао бити донет ниједан од значајнијих закона, као на пример закон о порезима, и низ других. Међусобна блокада две етничке заједнице биле су видљиве и у спољној политици.* Када је кипарска Влада хтела да успостави дипломатске односе са Египтом, потпредседник др Кучук је свој пристанак условио истовременим успостављањем дипломатских односа са Израелом. Због таквих ставова дошло је практично до парализе државе.

На крају, напоменимо да је Устав легализовао право Британије, Грчке и Турске на интервенцију ради заштите постојећег уставног поретка. Ова одредница Устава показала се врло важном, јер је на основу ње турска војска интервенисала на Кипру и етнички поделила острво. Тако је први Устав Кипра и могућност да Кипар постане заједничка држава и Грка и Турака, односно свих његових грађана, пропао.

ПЛАН КОФИ АНАНА ЗА КИПАР²⁴

Од интервенције турских снага на Кипру и етничке, али и сваке друге поделе острва, границу између два ентитета представља „зелена линија”. Када су сукоби на Кипру престали, његови актери, али и међународна заједница очекивали су да се договор о заједничкој будућности острва постигне у неком ближем временском периоду, али је Кипар како су године пролазиле све више долазио у стање такозваног „замрзнутог конфликта”.²⁵ Наиме од краја оружаних сукоба до данас, две заједнице буквално живе једна поред друге.

²⁴ Извор за овај део текста: *Lates Developments on the Cyprus Problem*, Republic of Cyprus – Press and Information office-Arcvied from the orginal on November 17, 2008.

²⁵ Термин „замрзнути конфликт” означава позицију две или више страна у међународном спору, коме је претходио оружани сукоб, а кога више нема, и где се још увек тражи решење прихватљиво за све стране. Термином „замрзнути конфликт” можемо означити и стање између две Кореје.

Грчка кипарска заједница има своје органе власти, баш као и турска заједница на Кипру. Подељени су и сви други аспекти живота, школство, здравство, трговина. Утисак је да су стањем на Кипру, незадовољнији кипарски Грци. Наиме, на крилима панхеленизма, својевремено су неки војни кругови у Атини желели да Кипар буде део Грчке, али тај пројекат није успео. На жалост, његов неуспех имао је последице и по кипарске Грке који данас живе у подељеној држави. У литератури се чак могу наћи мишљења да су овакву позицију кипарских Грка проузроковале велике силе. Наиме, да су се 1960. године питали кипарски Грци они би гласали за уједињење са Грчком, а Турци за поделу острва. У складу са тим мишљењем напомиње се да настанак Републике Кипар није био идеолошки и антиколонијални циљ, већ реалполитички компромис и „горка пилула” за кипарске Грке. Према истим изворима, кипарски народ није тражио да се формира Република Кипар, а та Република Кипар донела им је само привид суверенитета и независности.²⁶

Једна озбиљнија дипломатска активност усмерена ка поновном уједињењу Кипра, био је план Кофи Анана и УН из 2002. године. Он је пласиран пред преговоре Никозије и Брисела о уласку Кипра (односно грчког дела острва) у ЕУ. План је имао пет ревизија пре него што се дошло до коначног документа.

Документ који носи званичан назив *Основа за споразум о целовитом уређењу проблема Кипра*, представљао је основу према којој је Кипар требало да постане федерација два ентитета. План се заснивао на стварању уједињене државе на целој територији острва, изузимајући британске војне базе. Ананов план имао је крајњи циљ да Кипар у ЕУ уђе као целовита држава.

Према овом плану заједничка држава кипарских Грка и Турака била би унија двеју конститутивних јединица на чијем челу би био шесточлани председнички савет са ротирајућим председником и потпредседником и дводомним парламентом. Планом је била предвиђена трогодишња прелазна Влада. Дакле, нова држава била би федерација две државе, кипарских Грка и кипарских Турака, уједињених апаратом федералне власти. Федерални ниво је оквирно био базиран на швајцарском федералном моделу, који би укључивао следеће елементе:

- Колективни председнички савет, састављен од шест чланова са правом гласа одређених према бројчаном односу (четири кипарска Грка и двојица кипарских Турака);

²⁶ Costas M. Constantinov, „On the Cypriot States of Exception“, *International Political Sociology*, 2, 2008, стр. 5–6.

- председника и потпредседника бира Председнички савет, који би се на функцији мењали на двадесет месеци;
- дводомни законодавни систем састављен од Сената (горњи дом - 48 чланова, од чега су 24 члана из сваке заједнице), Представничке скупштине (доњи дом са 48 чланова, подељених према укупном броју становника;
- Врховни суд, састављен од подједнаког броја кипарских Грка и Турака са тројицом судија из иностранства које именује Председнички савет.²⁷

Ананов план је подразумевао/укључивао и федерални устав, затим уставе за сваку од конститутивних јединица, низ уставних и федералних закона, као и предлог заставе и химне. Такође је предвиђао и Комисију за помирење која би радила на приближавању две заједнице и решавала наслеђене неспоразуме. План је предвиђао и ограничено право повратка између две територије две заједнице и такође омогућавао да Грчка и Турска задрже стално војно присуство на острву уз значајно смањење броја војника.

Према овом документу грађани би требало да имају једно, кипарско држављанство, али би се турској етничкој заједници гарантовале специјалне везе са Турском, а грчкој са Грчком. Острво би било демилитаризовано, али би Грчка и Турска имале право да на острву задрже ограничене односно касније симболичне војне контингенте. Устав је требало да гарантује људска права и права мањина у складу са начелима Европске уније, а специјална мешовита комисија за помирење, радила би на унапређењу толеранције и узајамног уважавања двеју етничких заједница.

План је ревидиран неколико пута, пре него што је коначни, финални документ понуђен грађанима Кипра на референдуму. Њега је подржало 65% кипарских Турака и само 24% кипарских Грка. Поводом понуђеног документа, Анкара је издала саопштење у коме подржава обнову јединствене државе Кипар, али сматра да Никозија треба да уђе у ЕУ, у исто време када уђе и Турска. Атина се углавном држала резервисано, напомињући да је план добра основа за даље разговоре о Кипру.

Како је план стањем на референдуму и ставом Анкаре и Атине фактички одбијен, само је грчки део Кипра ушао у пуно чланство Европске уније.

²⁷ *Lates Developments on the Cyprus Problem*"/part- Proposal/, Republic of Cyprus – Press and Information office-Arcvied from the original on November 17, 2008.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Међународна заједница не прихвата поделу Кипра.²⁸ Ипак, она фактички постоји. Чврстим ставом да заједно са Кипром и Турска треба да уђе у Европску унију, званична Анкара је на посредан начин искључила могућност да турски ентитет на Кипру уђе у ову заједницу европских народа. То фактички значи да је део Турака, без обзира на њихов број, заједно са матичном државом Турском, искључен из европских интеграција. На овај начин отежано је изналажење решења прихватљиво за обе стране. Једна од карактеристичних одлика овог неповерења било је и својевремено неприхватање акционог плана предложеног од стране Турске. Анкара је изложила акциони план који се састојао од понуде да се на Кипру укине ограничење трговине, саобраћаја и других мера са Републиком Кипар у замену за истовремено укидање изолације кипарских Турака. Кипарски Грци су одбили овај акциони план са образложењем да ће он економски ојачати турски део острва.²⁹

Грчка кипарска заједница и данас сматра да јој партнер у преговорима о будућности Кипра није турска заједница на Кипру, већ држава Турска. Поред тога, у самој Турској су врло утицајне снаге које заправо желе да легализују стално војно присуство Турске на острву и у ствари не желе споразум двеју страна.

Од изванредног значаја је, пак, чињеница да од трагичних интервенција јула и августа 1974. године, прво грчких а затим и турских снага, између две заједнице на Кипру није било већих сукоба. Напротив, и у тим најтежим временима, за савремени Кипар дошла је до изражаја међусобна солидарност двеју заједница као и свест о заједничкој судбини Кипрана. И поред међусобног разумевања, свести о заједничком постојању, које би искључило мешање са стране, Кипрани ни данас не могу да досађају свој сан о заједничком животу са обе стране зелене линије. Иако су у прошлости имали многе несугласице, прошлост и данас притиска обе етничке заједнице на Кипру и онемогућава изградњу поверења која би довела до заједничког живота на подељеном острву.

Када је реч о односу Европске уније и Кипра, треба напоменути да је Кипар од 1973. године имао уговор о придруженом чланству са Унијом.

²⁸ Турску републику Северни Кипар, званично признаје само Влада у Анкари.

²⁹ Hubert Faustmann, Erol Kaymak, „Cyprus“, *European Journal of Political Research*, 46:2007, стр. 1.

Никозија је 1990. године поднела захтев за учлањење, а 1993. године добила позитивну препоруку.³⁰

Европска унија признаје суверенитет и територијални интегритет Републике Кипар.³¹ С тим у вези, ЕУ садашње стање на Кипру сматра унутрашњим питањем кипарске државе. Притом, Унија настоји да са своје стране одређеним препорукама упућеним Турској помогне да се етничка подељеност острва превазиђе.

Европски савет је у више наврата подвлачио своју подршку придруживању уједињеног Кипра Европској унији, међутим план УН за решење кипарског проблема није добио неопходну подршку на референдумима на Кипру. У светлу протокола 10 уговора о придруживању из 2003. године, Кипар је као целина ушао у ЕУ, али је *acquis communautaire*³² суспендован на северном делу острва.³³

ЛИТЕРАТУРА

- Achilles Emilianides, Accession of the Republic of Cyprus to the EU, Constitution and the Cypriot Doctrine of Necessity, www.academia.edu/4050764/accesion_of_the_cypriot_doctrine_of_necessity.
- Constatinov M. Costas, „On the Cypriot States of Exception“, *International Political Sociology*, 2. 2008.
- Constitution of the Republic of Cyprus, www.kyprus.org/Constitution/English/.
- Cyprus-1960 Constitution, Contry Studies, www.countrystudies.us/cyprus/52.htm.
- Dundas G, Cyprus from 1960 to EU Accession, „The Case for Non-Territorial Autonomy“, *Australian Journal of Politics and History*, vol. 50, no.1, 2004.
- Dodd Clement, *The history and Politics of the Cyprus Conflict*, Palgrave Macmillan U.K. 2010.
- Hubert Faustmann, Erol Kaymak, „Cyprus“, *European Journal of Political Research*, 2007.
- *Lates Developments on the Cyprus Problem, Republic of Cyprus – Press and Information office-Arcivied from the orginal on November 17, 2008.*

³⁰ *Relations EU-Cyprus, European Commission, MEMO/00/16, Brussels, March, 2000.*

³¹ Ниједна чланица ЕУ није признала отцепљење турског дела острва.

³² *Acquis communautaire* представља све законе, прописе и судске одлуке које чине законодавство ЕУ.

³³ Prime Ministers office, European Coordination Center, Cyprus-European Union Relations, Интернет: <http://www.eucordination.org>. 01/12/2013.

- Panteli Stavros, *A History of Cyprus*, East-West Publications Limited, U.K. 2000.
- Prime Ministers office, *European Cordination Center; Cyprus-European Union Relations*, www.eucordination.org.
- *Relations EU-Cyprus*, European Commission, MEMO/00/16, Brussels, March, 2000.
- *Resolution adopted by the United Nations of the Cyprus Problem 1964-1996*, Nicosia-Cyprus, 1997.
- Varnava Andrekos, Hubert Faustmann, *Reunfying Cyprus-The Annan Plan and Beyond*, by I.B.Tauris&co.ltd, London, 2009.
- *Збирка новијих Устава II, Устави Републике Кипар и Републике Турске*, Институт за упоредно право, Београд, 1963.